

Geschiedenis als spiegel van herdenking

Discussies over kolonialisme lijken vaak op het kijken in een spiegel die we liever vermijden. Overheden bieden excuses aan, historische figuren worden herbeoordeeld en standbeelden verplaatsen zich van pleinen naar andere plaatsen. Daarmee lijkt het verleden een plek te krijgen. Maar de vraag blijft: is dit genoeg? Of kijken we slechts vluchtig in de spiegel, zonder echt te durven zien wat er wordt weerspiegeld?

Herdenken kan worden gezien als het stilzetten van die spiegel. Het is het moment waarop we niet alleen kijken, maar ook blijven staan bij een gebeurtenis. Door gebeurtenissen en slachtoffers te herdenken, creëren we ruimte voor emoties, erkenning en empathie. Slachtoffers krijgen een gezicht en cijfers worden verhalen. Herdenkingsdagen, monumenten en musea zijn daarbij geen neutrale objecten, ze sturen namelijk onze blik. Een monument dwingt eerder stilte af, terwijl een museum uitnodigt tot reflectie. Beide hebben dus een andere manier van herdenken. Zo vormt herdenken een brug tussen verleden en heden. Het is een uitnodiging tot introspectie: wat zouden wij anders hebben gedaan, en waarom?

Toch blijft kennis onmisbaar. Zonder historische kennis wordt de spiegel wazig. Het begrijpen van kolonialisme vraagt om kennis van de oorzaken en structuren die ertoe hebben geleid. Kolonialisme bracht economische voordelen voor de grootmachten zoals grondstoffen, handel en enorme winsten. Ook culturele en politieke motieven speelden een rol. Het verspreiden van het christendom en het versterken van het nationale imago zijn hier voorbeelden van. Maar deze voordelen gingen gepaard met geweld, uitbuiting en slavernij. Wanneer die context ontbreekt, vervallen we snel in morele verontwaardiging zonder begrip of relativering zonder empathie. Beiden doen het verleden tekort.

Herdenken kent bovendien schaduwkanten. Het kan schuldgevoel oproepen bij mensen die zich afvragen wat zij zelf zouden hebben gedaan, terwijl zij geen deel hadden aan die geschiedenis. Ook kan herdenken leiden tot polarisatie, wanneer landen of groepen uitsluitend als daders of slachtoffers worden beschouwd. De spiegel wordt dan een wapen. Toch is dit geen reden om herdenken te vermijden. Er bestaat namelijk een verschil tussen herdenken en beschuldigen. Waar beschuldigen eindigen, opent herdenken het gesprek.

Die openheid is des te belangrijk omdat het koloniale verleden doorwerkt in het heden. Onderwijs speelt hierin een cruciale rol. Door historische feiten in een context te plaatsen, ontstaat er ruimte voor meerdere perspectieven. Niet alleen 'ons' verhaal, maar ook 'hun' verhaal verdient een plaats. Juist daar wringt het wel vaak. Gekoloniseerde volkeren, met name in Afrika en delen van Azië, werden lange tijd neergezet als kinderlijk of marginaal, alsof zij geen eigen cultuur en

geschiedenis hadden. De Europeanen interpreteren dit als een volk dat heropgevoed moest worden en dat zij daarvoor de koloniserende machten nodig hadden. Door de lage geletterdheid en het gebrek aan geschreven bronnen werden hun stemmen overstemd door die van de koloniserende machten, die deze taak op een subjectieve manier overnamen. Het gevolg was een eenzijdige geschiedschrijving. Stille zegt dus net zo veel als wat er wél is opgeschreven.

Misschien confronteert de spiegel ons uiteindelijk met een ongemakkelijke waarheid: geschiedenis is nooit af. Zij vraagt voortdurend om herlezing, herdenking en herinterpretatie. Pas wanneer we zowel weten als herdenken, kan de geschiedenis ons iets leren over de rechtvaardigheid vandaag. De vraag is dus niet of we in de spiegel kijken, maar of we de moed hebben om onszelf erin te blijven zien.